

УДК 821.11-312.2(045)

СТЕРЕОТИПНІСТЬ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У НОВЕЛАХ В.С. МОЕМА

Рибалка І.С., Холманських В.В.

Маріупольський державний університет

Пропонуємо результати дослідження гендерних стереотипів у художній літературі першої половини ХХ століття у Великій Британії. Запропоновані висновки ґрунтуються на результаті аналізу жіночих образів у новелах відомого англійського письменника Вільяма Сомерсета Моєма. Його твори були обрані у якості матеріалу для вивчення, оскільки він є визнаним майстром, який зображував життя представників середнього класу англійського суспільства того часу. Матеріалом дослідження стали дев'ять новел різних років. У статті зроблена спроба довести стереотипність жіночих образів у новелах автора.

Ключові слова: гендер, епічний жанр, новела, стереотип, художній образ.

Постановка проблеми. Кінець ХІХ – початок ХХ століть розглядається дослідниками як особливий історичний етап у розвитку британського суспільства, який відобразився на формованні нового типу культури та мистецтва. Прогресивні ідеї розповсюджуються серед представників середнього класу, що змінює ставлення до жінки як до берегині сімейного вогнища, яка повністю залежить від волі її чоловіка. Жінка поступово отримує можливість змінювати своє життя відповідно до власного бажання, навіть якщо вони не відповідають планам її чоловіка.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. У сучасному літературознавстві вивчення комплексу проблем, пов'язаних із становленням і розвитком жанру новели в англійській літературі, знаходиться ще в початковій стадії. Причиною цього є той факт, що протягом майже трьох століть роман у англомовній традиції міцно зберігав провідні позиції, тому, переважно, увага літературознавців була зосереджена на цьому жанрі, що, безумовно, виправдано і закономірно. Однак, залишати поза увагою малі епічні жанри, та ще і такі, характерні ознаки яких досі викликають широкі теоретичні диспути у літературознавчих колах, є не коректним. Тож вивчення англійської новели є актуальним для сучасних літературознавчих робіт, а той факт, що нас цікавить саме гендерний вектор таких досліджень, дозволяє презентувати новелу під зовсім іншим кутом.

Таким чином, маємо на меті дослідити гендерний аспект образу жінки в англійській новелі першої половини ХХ століття. Матеріалом для дослідження були обрані роботи відомого автора Вільяма Сомерсета Моєма, бо саме його вважають одним з майстрів цього малого епічного жанру. Його перу належать близько 70 новел і, у більш ніж 75 відсотках цих тестів, жіночі образи є ключовими. У ході роботи були детально проаналізовані такі новели «Заводь» («Pool» (1921)), «Збираючись у гості» («Before the party» (1922)), «Джейн» («Jane» (1923)), «Рівно дюжина» («The Round Dozen» (1924)), «Заляття» («P&Q», (1926)), «Записка» («The Letter» (1926)), «Відкрита можливість» («The Door of Opportunity» (1931)), «Нейл Макадам» («Neil MacAdam» (1934)), «Мейбл» («Mabel» (1951)).

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичним підґрунтям стали праці, які присвячені питань вивчення новелістичного жанру в світовій художній літературі: О. Беляєва, М. Воропанова, Ю. Ковалев,

а також роботи дослідників, яких цікавила саме творчість В. М. Моєма: І. Кон, Г. Пучкова.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наприкінці ХІХ століття в англійській літературі складається ситуація, сприятлива для розвитку малих жанрів: з'являється велика кількість періодичних видань, в яких центральне місце займають так звані «short story». Це примушує літературних критиків не тільки переглянути своє упереджене ставлення до малих епічних жанрів, а й зробити спробу посприяти формуванню нових поглядів на новелу як на самостійний і перспективний жанр літератури та перейти до обговорення перспектив його розвитку [1, с. 233].

Закономірності розвитку малого жанру самим безпосереднім чином пов'язані і з проблемою особистості, яка надзвичайно гостро постала перед літераторами «кінця століття», оскільки ще середина ХІХ століття в англійському суспільстві позначилася «недоліком душі» і «духовною порожнечою» [4, с. 128]. Наприкінці цього століття ще більш явно заявила про себе антигуманістична сутність капіталістичного суспільства та побудованої на цих принципах цивілізації, і, як наслідок цього, в літературі все частіше піднімаються питання приреченості та інфантильності людини, яка все частіше схиляється до містики і простого споглядання та боїться власних вчинків [4, с. 130].

Г. К. Честертон, відомий англійський письменник – філософ, який створив низку детективних оповідань та новел про сільського священика з видатними детективними здібностями, позначив новелу «як сон, повний чарівності вдавання», вказував на те, що його сучасники зображують у своїх новелах «відрізки життя», в яких немає нічого «остаточного», «міцного», а саме життя ними сприймається короткою і, «можливо, недостовірною розповіддю» [6, с. 445]. Саме ці характеристики дозволили новелі швидко завоювати прихильність публіки, яка вже на той час втомилася від масштабних романів, де роздуми автора над законами буття переважали та уповільнювали розвиток сюжетної лінії.

Найбільш яскравими представниками англійської малої прози того часу вважаються Вірджинія Вульф, Джеймс Джойс, Джером Клапка Джером, Джон Голсуорсі, Вільям Сомерсет Моєм, Ділан Томас та інші. Однак не слід вважати твори у жанрі малої проза видатних англійських письменників доповненням до їх романів, які трактуються як центральний жанр їх

творчості, новели є самостійним розділом їхньої спадщини. Більше того, такі письменники-новелісти, як Джозеф Ред'ярд Кіплінг, Джозеф Конрад, Кетрін Менсфілд, Сомерсет Моєм, найбільш повно проявили свою авторську індивідуальність саме в цьому жанрі. Письменникам вдалося начисто продемонструвати у своїх творах, що новела в англійській літературі – форма, яка розвивається і прагне до оновлення.

Якщо пильніше придивитися до новел Сомерсета Моєма очевидною стає розірваність внутрішнього світу і зовнішнього буття персонажа. Автор, головним чином, намагається відтворити «людину як таку», що є виключеною з соціальної сфери. Однак слід зазначити, що при цьому автор продовжує розвивати цей жанр у руслі класичної традиції, і в основу його методу складають реалістичні принципи [7]. Тому саме його твори будують обрані для аналізу стереотипи жінки першої половини ХХ століття у англійському суспільстві за допомогою жіночих образів представлених у його творах.

Англійська новела кінця ХІХ століття – початку ХХ століття демонструє нові принципи і підходи в розкритті людини. Ряд новелістів, таких як С. Моєм та Дж. Джойс, все рішучіше відмовляються від вікторіанських табу на зображення природної сутності і чуттєвого досвіду особистості. Вони розмивають межі традиційних уявлень про форми людського буття і, розробляючи поетику приватного буття, відтворюють живий світ людських почуттів і відносин [5, с. 86]. Сукупність образів у малій прозі С. Моєма виростає в особливу систему універсального значення: у його різноплановій характерології набуває конкретного втілення вся ієрархія соціальних типів буржуазно-аристократичної Англії, що дозволяє більш менш об'єктивно описати уявлення про типових представниць англійської жіночої статі початку ХХ століття.

Повертаючись до англійської жінки межі ХІХ-ХХ століть, слід зазначити формування нової категорії представниць жіночої статі, які переглядають своє місце та обов'язки як в родині, так і в суспільстві, роблять перші спроби скинути з себе «ненависні вікторіанські кайдани» і отримати рівні права із чоловіками. Формується новий тип жінки – незалежної, енергійної, впливової, вільної від колишніх стереотипів. Тож, особливу увагу С. Моєма отримують жіночі образи, які мають відтінок автобіографічності, тобто пряме відношення до сімейного життя письменника, яке не склалось. Дві генеральні теми творів – сімейне вогнище і «все зло від жінок» – пов'язані між собою і наскрізної лінією проходять через усю творчість новеліста. Свого часу він писав: «Ви говорите, що я жінконенависник, що мої жінки-героїні неприємні. Я часто чую такі закиди. Разом із тим в художній літературі, погодьтеся, образ ідеальної жінки зустрічається вкрай рідко. І потім, жінки мого покоління знаходяться в перехідному стані: вони не мають чеснот ні своїх матерів, ні дочок. Сьогодні жінка – рабиня, якій дали свободу, але яка не розуміє, на що її спожити. Вона неосвічена, вона і вдома не всидить, і в суспільстві проявити себе не здатна» [6, с. 56].

Приклади такого ставлення до усіх представників жіночої статі присутні майже у кожній

новелі автора. Так, герой новели «Заводь» («The Pool» (1921)) Лоусон, зацькований оточенням, різницею між життям у Шотландії та на Самоа, уживає алкоголь у великій кількості, шалено ревнує дружину, а згодом завершує життя самогубством. Причиною цьому стає те, що його дружина Етель, батьками якої є англієць та представниця корінного населення Самоа, не змогла привычитися до життя в Англії, тому повернулася з їх маленьким сином до рідного селища. Лоуренс вирішив, що життя без дружини та сина йому не буде та скоює самогубство [7, с. 81-106].

Дочка юриста Скіннера Міллісент з новели «Збираючись у гості» («Before the Party» (1922)) після повернення з Борнео в Англію бреше матері та сестрі, що її чоловік Гарольд помер від лихоманки. Тоді як насправді він свого часу одружився на Міллісент не з любові, а заради збереження хлібного місця в колонії, після чого запис і став жертвою дружини, яка перерізала йому горло, видавши вбивство за самогубство [7, с. 214-231].

Герой новели «Заляття» («P.&O.» (1926)) п'ятдесятирічний Хемлін після двадцятирічного, абсолютно щасливого шлюбу закохується в іншу жінку і не тільки не кається через це, але й залишається глибоко переконаним у правильності цього кроку: «And at that age you feel that you can't afford to throw away the chance of happiness which a freakish destiny has given you. In five years it will certainly be over, and perhaps in six months. Life is rather drab and grey, and happiness is so rare. We shall be dead so long» [7, с. 740].

Як правило, сімейні скандали, сварки, розлучення, зради, навіть убивства зазвичай відбуваються через жінку, думку С. Моєма, і цю думку він методично доводить у більшості своїх творів. Важко сказати, яких героїнь у світовій художній літературі більше – позитивних чи негативних, але у цього автора ідеальні жінки зустрічаються вкрай рідко, і, якщо це і трапляється, то їх ідеальність негативно впливає на чоловічі образи у цих творів – жінки, а не чоловіки, уособлюють собою «силу обставин». Чоловіки в книгах С. Моєма, навіть якщо їх життя і кар'єра складаються успішно, – люди переважно слабкі, зманіжені, малодушні пияки, готові збрехати, приховати правду, піти на компроміс. Жінки ж, навпаки, стійкі, підступні, заповзяті, завжди знають, що їм треба, і заради досягнення мети готові піти на будь-який крок, не зупиняться ні перед чим, у тому числі й перед убивством, як героїня новели «Записка» («The letter» (1926)) Леслі Кросбі та героїня новели «Збираючись у гості» («Before the Party» (1922)) Міллісент Скіннер.

Більшість героїв-чоловіків з творів письменника не найкращої думки про жінок, наприклад Мортімер Елліс з новели «Рівно дюжина» («The Round Dozen» (1924)) зауважує: «Women have got a craving to be married. It doesn't matter how young they are or how old they are, if they're short or tall, dark or fair, they've all got one thing in common: they want to be married. And mind you, I married them in church. No woman feels really safe unless she's married in church» [7, с. 592], у слова героя С. Моєма вклав власні думки, бо цей тезис є одним з наскрізних у творчості автора.

«Поважна стара провінціалка» Джейн Фаулер з новел «Джейн» («Jane» (1923)) з легкістю

підкорює серця юних кавалерів, але при цьому абсолютно незрозуміло, чим вона їх підкорює [7, с. 622-638]. Мейбл з однойменного оповідання із завязістю («Mabel» (1951)), гідною кращого застосування, переслідує чоловіка по всьому світу, закидаючи його моторошнуватими, невідхильними телеграмами: «Arriving shortly. Love» [7, с. 455].

Героїня новели «Відкрита можливість» («The Door of Opportunity» (1931)) Енн Олбені не прощає своєму, ще зовсім недавно коханому, чоловікові, малодушність та брехню – тепер він не викликає у неї нічого, крім презирства й огиди. Образ Енн, в цілому, є позитивним, але, на фоні її позитивності, її чоловік виглядає ще більш жалюгідним. Тож, її ідеальність знов такі є негативною рисою. Однак, психологічно її образ здається недостатньо опрацьованим, оскільки є незрозумілою причина, звідки раптом взялася завищена принциповість Енн до коханого чоловіка [7, с. 659-680].

Героїня новели «Нейл Макадам» («Neil MacAdam» (1934)) Дар'я, російська дружина вченого-натураліста Ангуса Манро переслідує своєю ненаситною, хтивою пристрастю юного красеня Нейла Макадама: «He was grateful for every little thing you told him. He was very polite. He never asked you to pass him anything without saying 'please' and always said 'thank you' when you gave it. And he was a good-looking fellow, no one could deny that» [7, с. 911]. Дар'я, розмірковуючи про жінок, каже, що жінки, пускаючись з МакАдамом в розмову по душах, перетворюються на щось жахливе, – вони стають ревнивими, злими, та й взагалі чого від них вона не має чого чекати [7, с. 934].

Описуючи жіночий образ, автор дуже детально зображує зовнішність героїні, пов'язуючи їх з рисами її характеру та поведінкою. Нерідко героїня його новели постає перед читачем привабливою, милою, сором'язливою жінкою, з гарними манерами та неабиякою витримкою, але це лише на перший погляд. В процесі читання автор розкриває сутність своєї героїні, і вона часто виявляється підступною, егоїстичною, норовливою. Слід також зауважити, що все це С. Моем робить за допомогою висловлювань та вчинків героїні, її думок. Прямого ж авторського опису або коментарів з приводу того чи іншого епізоду з їх життя у текстах майже не має, тобто читачу дозволяється самому зробити висновки.

Такою перед нами постає героїня, Леслі Кросбі, з новели «Записка» («The Letter»), яка безжально вбивши свого зрадливого коханця, обманює чоловіка, слідчого та всіх оточуючих, видаючи обставини за спробу згвалтування. Всі й

вірять, бо знають Леслі як тиху, скромну і милу жінку, віддану дружину і гарну господиню. Але коли слідчий дізнається правду про скоєння злочину і викриває її, в Леслі навіть змінюється вираз обличчя: «Her face was no longer human, it was distorted with cruelty, and rage and pain. You would never have thought that this quiet, refined woman was capable of such fiendish passion. Mr Joyce took a step backwards. He was absolutely aghast at the sight of her. It was not a face, it was a gibbering, hideous mask» [7, с. 882].

Висновки з даного дослідження. Тож, Вільям Сомерсет Моем демонструє стійку тенденцію до стереотипізації жіночих образів у своїх творах, що може свідчити про формування схожих думок у чоловічого населення Великої Британії, оскільки художня література завжди відбиває зміни, що відбуваються у суспільстві. В основі переважної більшості образів лежить думка про пагубний вплив жінки на сильну половину людства, під маскою тендітності, сором'язливості, краси криються безжальні, хтиві, злі, заздрісні особи. Однак, жінки представлені як більш сильна половина людства, оскільки у них вистачає сили та наснаги, терпіння та наполегливості, щоб досягнути бажаного: чоловіки ж такого натиску не витримують. Його героїні «перемагають» не лише завдяки власній силі, але й безжальністю, брехнею, лицемірством, – щирості від ним навряд чи дочекаєшся. Пояснити таке уявлення про жіночу половину людства можна культурними змінами англійського суспільства на початку ХХ століття: жінки отримали свободу, однак не знали, як нею розпорядитися і знищують все на своєму шляху. Дослідники зауважують, що та переоцінка цінностей, що відбулася в усьому європейському суспільстві привела до зміни стабільності й оптимізму на песимізм та пригніченість, на зміну пристойності приходять епатаж. Англійські чоловіки звикли до того, що їх жінки є матері, дружини, домогосподарки, і болуче сприймають таку зміну.

Іншим же поясненням такого негативного ставлення – С. Моем був бісексуалом, про що, не ховаючись, заявляв громадськості. Однак, він часто висловлював сумніви щодо того, чи варті жінки того, щоб їх любили та довіряли. Після невдалого одруження, до речі, письменники одружився у віці 43 років і шлюб тривав одинадцять років, він написав: «Моя сама велика помилка була у тому, що я вважав себе на три четверти нормальним та лише на чверть гомосексуалом, тоді як насправді все було навпаки» [5, с. 286]. Тож, може коріння негативних жіночих образів у його творах лежить саме в цій площині.

Список літератури:

1. Беляева О. В. Истоки и развитие модернизма в Англии / О.В. Беляева // Культура народов Причерноморья. – 2005. – № 73. – С. 232-235.
2. История всемирной литературы / под ред. И. М. Фрадкина. – М. Наука, 1994. – Т. 8. – 848 с.
3. Воропанова М. Й. Голсуорси-новелист // Проблемы метода и жанра в зарубежных литературах. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1982. – С. 39-55.
4. Ковалев Ю. Английская новелла / Р. Л. Стивенсон, Р. Киплинг, О. Уайльд и др. – Л.: Лениздат, 1961. – 528 с.
5. Кон И. С. Любовь небесного цвета / И. С. Кон – Олма-пресс, 2001. – 384 с.
6. Пучкова Г. А. О жанровых особенностях английского рассказа конца XIX начала XX века // Типология и взаимосвязи в русской и зарубежной литературе. – Вып. 1. – Красноярск, 1976. – С. 70-86.
7. Maugham W. Somerset. Sixty-five short stories / W. S. Maugham – Octopus Books Limited, 1988. – 937 p.

Рибалка И.С., Холманских В.В.

Мариупольский государственный университет

СТЕРЕОТИПНОСТЬ ЖЕНСКИХ ОБРАЗОВ В НОВЕЛАХ В.С. МОЭМА

Аннотация

Предлагаем результаты исследования гендерных стереотипов в художественной литературе первой половины XX века в Великобритании. Предложенные выводы основаны на результате анализа женских образов в новеллах известного английского писателя Уильяма Сомерсета Моэма. Его произведения были выбраны в качестве материала для изучения, поскольку он является признанным мастером, изображающим жизнь представителей среднего класса английского общества того времени. Материалом исследования стали девять новелл разных лет. В статье сделана попытка обосновать утверждение о стереотипности женских образов в новеллах автора.

Ключевые слова: гендер, эпический жанр, новелла, стереотип, художественный образ.

Rybalka I.S., Kholmanskigh V.V.

Mariupol State University

FEMALE STEREOTYPES IN W.S. MAUGHAM'S NOVELLAS

Summary

We propose the results of the gender stereotype analysis in the English fiction of the beginning of XX. The conclusions are based on the study of the female images in the novellas by the famous English writer William Somerset Maughman. His works were chosen, because he is a recognized master depicting the lives of the English middle class. As the texts for the analysis we choose the nine stories of different years. We suppose the author represents the general tendency in the female image in the English society of that time.

Keywords: gender, epic genre, novella, stereotype, artistic image.